

T. 523
A
5848

1842

Acc. 434

I

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

38225

TS 23.

Õesti-maa-rahwa
K a l e n d e r

ehf

Täht-Kamat

1877

aasta peale pärrast meie

Issanda Jeesusse Kristusse
sündimist.

Sel aastal on 365 pääwa.

Tallinnas,

trükkitud Lindworsi pärrijate kirjate ja kulusga.

Märkide seletus.

- Noor-kuu. ☉ Täis-kuu.
 D Esmene weerand. C Wiimne weerand.
 e. l. enne lõunat. — p. l. pärast lõunat.
 P. Püha. — p. pärast ehk päaw.

Aasta muutmised.

- Rehwade** hakkab 8. Paastu-kuu päawal kellu 2 p. l. Siis on päaw ja ö ühe pikkused.
Sui hakkab 9. Jaani-kuu päawal kellu 10 e. l. Siis on meil kõige pikem päaw.
Süggise hakkab 11. Mikli-kuu päawal kellu 1 e. lõunat. Siis on jälle päaw ja ö ühe pikkused.
Kalwe hakkab 9. Jõulu-kuu päawal kellu 7 p. lõunat. Siis on meil kõige lühem päaw.
Jõulu ja Waskla-päawa wahhel on 6 nädalat 4 päawa.

Väawa ja kuu-warjutamised.

- Sel aastal on kolm päawa-warjutamised, agga meil nägematta, ja kaks kuu-warjutamised.
 1. kuu-warjutamine hakkab meil 15. Künla-kuu päawal kellu 7 p. l. ja lõppeb kellu 10 p. l.
 2. kuu-warjutamine hakkab meil 11. ja 12. Leikuse-kuu kellu 11 p. l. ja lõppeb kellu 3 e. l.

Дозволено цензурою.
 Ревель, 25. Сентября 1876.

Aastaid arwatakse tänamu:

	Aastat.
Maitma loomisest	5826
Jesuse Kristuse sündimisest	1877
Tartu linna ülesehitamisest	847
Nistiuse Riamaale tulemisest	686
Tallinna ülesehitamisest	658
Pernu linna alustamisest	622
Raamatude trükimise hakatusest	437
Luteruse õige usu üleswõtmisest	360
Kindworsi trükimaja hakatusest	269
Wanast katkust	220
Wäe Brandenburgi minemisest	199
Toompää ärapõlemisest	193
Suurest näljast Ria- ja Tallinna maal	182
Peeterburgi linna ülesehitamisest	174
Teisest katkust	167
Meie Waa Wene-riigi walitsuse alla saamisest	167
Tartu suure tooli alustamisest	75
Uute röövide panemisest	74
Prantsuse Moskwas olemisest	65
Cesti-maa priuse kuulutusest	60
Meie suure Keisri Herra Aleksandri II. sündim..	59
Ria-maa priuse kuulutusest	58
Sumalateenistusest ne kiriku-seaduse järel	43
Krimi sõa hakatusest	23
Meie Keisri Herra Aleksandri II. walitsuse hak..	22
Wiimsest hinge kirjutusest	19
Wene-maa priuse kuulutusest	16

Neäri pääw. — Kristusse ümberleikamisest. Luf. 2, 21.
1 Laupääw Neäri pääw Aita Jummal!

Pühap. p. Neäri p. — Joesep pögg. Egipt. mase. Matt. 2, 13-23.

2 Pühap.	Nabel, Set	3, 7 p. l.
3 Esmasp.	Genof	
4 Teisip.	Metusala	
5 Restnäd.	Simeon	
6 Neljasp.	3 Kuninga P.	Jumme-
7 Neede	Juljanus	saddo.
8 Laupääw	Erart	

1 P. p. 3 R. P. — Jesus 12 aastat wana. Luf. 2, 41—52.

9 Pühap.	Peatus	
10 Esmasp.	Paawli pw.	5, 33 e. l.
11 Teisip.	Erwaim	
12 Restnäd.	Rein	Külmad
13 Neljasp.	Hilarius	
14 Neede	Robert	ilmad.
15 Laupääw	Tiidrik	

2 P. p. 3 R. P. — Pulmad Kanaa limas. Joan. 2, 1—11.

16 Pühap.	Kriispet	
-----------	----------	--

17 Esmasp.	Tönitse pw.	10, 18 e. l.
18 Teisip.	Alfel	
19 Restnäd.	Saara	
20 Neljasp.	Waab. Seb.	
21 Neede	Neetu	Tuiskab.
22 Laupääw	Madlena	

9 P. e. R. ül. P. — Wina-mäest. Matt. 20, 1—16.

23 Pühap.	Lotta	
24 Esmasp.	Timoteus	6, 39 e. l.
25 Teisip.	Paawli ümb.	
26 Restnäd.	Polikarpus	
27 Neljasp.	Krisostomus	Sullad
28 Neede	Karel	
29 Laupääw	Samuel	ilmad.

8 Pühha e. R. ül. Pühha. — Kätwaia Luf. 8, 4—15.

30 Pühap.	Adelgund	
31 Esmasp.	An	Külma.

Isel selle kuu pw. tõuseb päike l. kabeffa 50 minutit, ja weereb alla l. kolm 29 minutit. — 11mal tõuseb päike l. kabeffa 33 minutit, ja weereb alla l. kolm 52 minutit. — 21mal tõuseb päike l. kabeffa 11 minutit, ja weereb alla l. nelli 18 minutit.

1 Teisip.	Pirita	 10, 38 c. 1.
2 Restnäd.	Küünla pw.	
3 Neljasp.	Hanna	
4 Reede	Veronika	
5 Laupääv	Agata	

Seitlit.

Paasto Pühha. — Pime tee ääres. Luf. 18, 31—43.

6 Pühap.	Toora	 5, 55 c. 1.
7 Esmasp.	Nikard	
8 Teisip.	Wastla pääw	
9 Restnäd.	Luhka pääw	
10 Neljasp.	Kolastika	
11 Reede	Cedu	kül.
12 Laupääv	Gilalia	

1 P. Paastus. — Kristus kiusatakse. Matt. 4, 1—11.

13 Pühap.	Benigna	 8, 54 p. 1.
14 Esmasp.	Valentin	
15 Teisip.	Wauktina	

16 Restnäd.	Palwe pääw	Selged ilmad.
17 Neljasp.	Konstantia	
18 Reede	Konfordia	
19 Laupääv	Sim. Apost.	

2 P. Paastus. — Kananea maa naene. Matt. 15, 21—28.

20 Pühap.	Cigarius	 11, 40 p. 1.
21 Esmasp.	Jesaias	
22 Teisip.	Peetri pw.	
23 Restnäd.	Mina	
24 Neljasp.	Madisse pw.	
25 Reede	Wittor	
26 Laupääv	Nestor	Lumme- saddo.

3 P. Paast. — Kristus ajab kuratid wälja. Luf. 11, 14—28.

27 Pühap.	Leander	Päwapaiste.
28 Esmasp.	Iustus	

Isel selle kuu päwal tõuseb päike t. seitse 46 minutit, ja weereb alla t. nelli 46 minutit. — 11mal tõuseb päike t. seitse 19 minutit, ja weereb alla t. wiis 11 minutit. — 21mal tõuseb päike t. kuus 49 minutit, ja weereb alla t. wiis 34 minutit.

1 Teisip.	Albinus	Tuult.
2 Restnäd.	Medea	
3 Neljasp.	Runitunde	4, 33 e. l.
4 Neede	Adrian	
5 Laupääv	Angelus	

4 P. Paastus — Kristus sündib 5000 meest. Joan. 6, 1—15

6 Pühap.	Kotwrid	
7 Esmasp.	Perpetua	Pilwsed
8 Teisip.	P ö ö r i p w.	
9 Restnäd.	Prudentius	
10 Neljasp.	Mikeus	2, 49 p. l.
11 Neede	Konstantin	
12 Laupääv	Kreekor	ilmad

5 P. Paastus — Jesus kinnwidega wiisatub. Joan. 8, 46—59.

13 Pühap.	Ernst	
14 Esmasp.	Sakarjas	ja
15 Teisip.	Matilde	
16 Restnäd.	Aleksander	lund.

17 Neljasp.	Truta	7, 28 e. l.
18 Neede	Kabriel	
19 Laupääv	Josep	Behme.
6 P. Paastus.	Kristusse siisefõitmine. Matt. 21, 1—9.	
20 Pühap.	Palmi püha	
21 Esmasp.	Pent	ilm.
22 Teisip.	Kawael	
23 Restnäd.	Tiits	
24 Neljasp.	Suur Neljasp.	6, 9 p. l.
25 Neede	Suur Neede	
26 Laupääv	Manuel	Heitlikud.

8. üll. P. — Kristusse ülestõusmine. Mark. 16, 1—8.

27 Pühap.	1 Ülestõus. P.	
28 Esmasp.	2 Ülestõus. P.	ilmad.
29 Teisip.	Gistafius	
30 Restnäd.	Adonis	
31 Neljasp.	Tetlaus	Tult.

Isel selle kuu p. tõuseb päike l. kuu 22 minutit, ja weereb alla l. wiis 59 minutit. — 11mal tõuseb päike l. wiis 56 minutit, ja weereb alla l. kuu 22 minutit. — 21mal tõuseb päike l. wiis 22 minutit, ja weereb alla l. kuu 46 minutit.

1 Reede	Paulina	 7, 29 p. l.
2 Laupääv	Teodora	

1 P. p. üll. P. — Kinnipandud uksest. Joan. 20, 19—31.

3 Pühap.	Berdinand	Pilwefed
4 Esmasp.	Ambrosius	ja
5 Teisip.	Maksim	wilud ilmad.
6 Restnäd.	Kõlestin	
7 Neljasp.	Aron	
8 Reede	Liborius	 9, 17 p. l.
9 Laupääv	Bogislaus	

2 P. p. üll. P. — Hea karjane. Joan. 10, 12—16.

10 Pühap.	Esekiel	Päwad
11 Esmasp.	Leo	lähwad
12 Teisip.	Julius	seemaks.
13 Restnäd.	Iustinus	
14 Neljasp.	Künni pääv	
15 Reede	Olimpia	 6, 15 p. l.
16 Laupääv	Karistus	

3 P. p. üll. P. — Ürikesse aja pärrast. Joan. 16, 16—23.

17 Pühap.	Rudolw	Rahet.
-----------	--------	--------

18 Esmasp.	Walerian	Wihma
19 Teisip.	Timon	
20 Restnäd.	Jakobina	sado.
21 Neljasp.	Adolarius	
22 Reede	Kajus	
23 Laupääv	Jürri pääv	 0, 58 p. l.

4 P. p. üll. P. — Kristusse äraminemisest. Joan. 16, 5—15.

24 Pühap.	Albert	
25 Esmasp.	Markussepw.	
26 Teisip.	Esekiel	Seitlikud
27 Restnäd.	Anastasiu	
28 Neljasp.	Witalis	ilmad.
29 Reede	Reimund	
30 Laupääv	Grastus	

Isel selle kuu pw. tõuseb päike t. nelli 54 minutit, ja weereb alla t. seitse 9 minutit. — 11mal tõuseb päike t. nelli 26 minutit, ja weereb alla t. seitse 34 minutit. — 21mal tõuseb päike t. kolm 59 minutit, ja weereb alla t. seitse 55 minutit.

Mai-kuu. — 12 — **Sel kuul on**

5 P. p. üll. P. — Digest vallumiseft. Joan. 16, 23—30.

1 Pühap.	Wölbri pw.	 7, 9 e. l.
2 Esmasp.	Sigismund	
3 Teisip.	† Leidmise pw.	Pehmed
4 Keeltnäd.	Wlorian	
5 Neljasp.	Kotard	ilmad.
6 Reede	Sufanna	
7 Laupäaw	Ulrika	

6 P. p. üll. P. — Nõõmustajast waimust. Joan. 15, 26—16, 4.

8 Pühap.	Tanislauß	 2, 36 e. l.
9 Esmasp.	Nigulas	
10 Teisip.	Kordian	Ilm
11 Keeltnäd.	Pankratßius	põrab.
12 Neljasp.	Henriete	
13 Reede	Serwatßius	
14 Laupäaw	Kristjaan	Soe

Nelli püha. — Püha Waimust. Joan. 14, 23—31.

15 Pühap.	Ueli püha 1 pw.	 5, 45 e. l.
16 Esmasp.	Ueli püha 2 pw.	
17 Teisip.	Anton	wihm.

31 püawa. — 13 — **Lehhe-kuu.**

18 Keeltnäd.	Cerik	
19 Neljasp.	Wiilip	Selged
20 Reede	Pil	
21 Laupäaw	Pontufina	ja

Kolmaine Summala P. — Jeesus ja Nifedemus. Joan. 3, 1-15.

22 Pühap.	Wili	
23 Esmasp.	Desiderius	 6, 52 e. l.
24 Teisip.	Ester	
25 Keeltnäd.	Urbanus	fojad
26 Neljasp.	Pööri pw.	
27 Reede	Eudolw	päwad.
28 Laupäaw	Taewa min. p.	
	Suur + püaw	

1 P. p. 3. a. J. P. — Nikas mees ja Laatsarns. Luk. 16, 19—31.

29 Pühap.	Mart	
30 Esmasp.	Wigand	 4, 12 p. l.
31 Teisip.	Petronella	

Isel selle kuu pw. tõuseb päike k. kolm 35 minutit, ja weereb alla k. kahheksa 19 minutit. — 11mal tõuseb päike k. kolm 13 minutit, ja weereb alla k. kahheksa 42 minutit. — 21mal tõuseb päike k. kaks 57 minutit, ja weereb alla k. üheksa.

1	Rektnäd.	Kotsalt	
2	Neljasp.	Martellus	Uddune
3	Reede	Emma	
4	Laupääv	Tarius	ilm.

2 P. p. 3 a. J. P. — Suurest õhtu söömaajast. Luf. 14, 16—24.

5	Pühap.	Bonifatius	
6	Esmasp.	Artemius	 8, 4 e. l.
7	Teisip.	Eufretia	
8	Rektnäd.	Medardus	
9	Neljasp.	Pittem pw.	Selged
10	Reede	Hans	
11	Laupääv	Barnabas	ilmad.

3 P. p. 3 a. J. P. — Arakadunud lambast. Luf. 15, 1—10.

12	Pühap.	Basilides	
13	Esmasp.	Tobias	 6, 32 p. l.
14	Teisip.	Tetlow	
15	Rektnäd.	Wiidi pw.	
16	Neljasp.	Iustina	

17	Reede	Nikander	
18	Laupääv	Homerus	

4 P. p. 3 a. J. P. — Olge armulised. Luf. 6, 36—42.

19	Pühap.	Kerwasius	Wägga
20	Esmasp.	Wlorentin	
21	Teisip.	Rael	 10, 41 p. l.
22	Rektnäd.	Karolina	kennad
23	Neljasp.	Basilius	ilmad.
24	Reede	Jaani pääv.	
25	Laupääv	Webronia	

5 P. p. 3 a. J. P. — Rohke kallasaak. Luf. 5, 1—11.

26	Pühap.	Jeremias	Weikene
27	Esmasp.	Eadislauß	
28	Teisip.	Josua	 11, 46 p. l.
29	Rektnäd.	Peetri Paw.p.	
30	Neljasp.	Villa	wihm.

Isel selle kuu pw. tõuseb päike k. kaks 46 minutit, ja weereb alla k. üheksa 14 minutit. — 11mal tõuseb päike k. kaks 45 minutit, ja weereb alla k. üheksa 19 minutit. — 21mal tõuseb päike k. kaks 52 minutit, ja weereb alla k. üheksa 15 minutit.

1 Neede	Teobald	
2 Laupääv	Heina M. pw.	Tuult.
6 P. p. 3 a. J. P.	— Wariseride õigusest. Matt. 5, 20—26.	
3 Pühap.	Kornelius	Pilves.
4 Esmasp.	Ulrik	
5 Teisip.	Anselm	 2, 52 p. l.
6 Keisnäd.	Hektor	
7 Neljasp.	Demetrius	
8 Neede	Kilian	Selged
9 Laupääv	Kirillus	

7 P. p. 3 a. J. P.	— 4000 meest süüdetakse. Mark. 8, 1—9.	
10 Pühap.	7 Wenda	
11 Esmasp.	Eleonora	ja
12 Teisip.	Hindrek	
13 Keisnäd.	Marreta pw.	 8, 59 e. l.
14 Neljasp.	Ponawent	
15 Neede	Apost. jäg.	sojad
16 Laupääv	August	

8 P. p. 3 a. J. P.	— Walle prohwetitest. Matt. 7, 15—23.	
17 Pühap.	Mefius	ilmad.

18 Esmasp.	Rosina	Mürri-
19 Teisip.	Wridrika	
20 Keisnäd.	Elias	
21 Neljasp.	Daniel	 12, 0 e. l.
22 Neede	Maarja Mad.	
23 Laupääv	Oskar	tamine

9 P. p. 3 a. J. P.	— Ülekõhtune majapidaja. Luk. 16, 1—9.	
24 Pühap.	Kristina	Päwapaiste
25 Esmasp.	Jakobi pw.	ja
26 Teisip.	Anu	sojad
27 Keisnäd.	Marta	
28 Neljasp.	Plato	 6, 57 e. l.
29 Neede	Olawi pw.	
30 Laupääv	Abdon	ilmad.

10 P. p. 3 a. J. P. — Jerusalema ärrarimisest. Luk. 19, 41—48.

31 Pühap.	Kristwrid	
-----------	-----------	--

Isel selle kuu pw. tõuseb päike l. kolm 7 minutit, ja weereb alla l. üheksa 3 minutit. — 11mal tõuseb päike l. kolm 26 minutit, ja weereb alla l. kahheksa 45 minutit. — 21mal tõuseb päike l. kolm 48 minutit, ja weereb alla l. kahheksa 23 minutit.

1 Esmasp.	Peetri wang.	
2 Teisip.	Hannibal	
3 Restnäd.	Cleasar	 12, 7 p. l.
4 Neljasp.	Dominius	
5 Reede	Oswald	Soe
6 Laupääv	Krist. ärras	ja
11 P. p. 3 a. J. P. — Mariserist ja tölnerist. Luf. 18, 9—14.		
7 Pühap.	Mine	weikene
8 Esmasp.	Kerhard	tuul.
9 Teisip.	Romanus	
10 Restnäd.	Lauritse pw.	
11 Neljasp.	Herm	 12, 50 p. l.
12 Reede	Klaara	
13 Laupääv	Ellu	
12 P. p. 3 a. J. P. — Kurdist ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.		
14 Pühap.	Eisebius	
15 Esmasp.	Rufki M. pw.	Wihma
16 Teisip.	Isaak	
17 Restnäd.	Wilibald	saddo.

18 Neljasp.	Veno	
19 Reede	Seebald	 10, 55 p. l.
20 Laupääv	Pärnard	
13 P. p. 3 a. J. P. — Preestrist ja Lewitist. Luf. 10, 23—37.		
21 Pühap.	Rut	Mürri-
22 Esmasp.	Wilibert	tamine.
23 Teisip.	Sakeus	
24 Restnäd.	Pärtli pw.	
25 Neljasp.	Ludwi	
26 Reede	Irenäus	 2, 40 p. l.
27 Laupääv	Rebhard	
14 P. p. 3 a. J. P. — Kümnest piddalitöbiseft. Luf. 17, 11—19.		
28 Pühap.	Augustin	Heitlikkud
29 Esmasp.	Joan. huk.	ilmad.
30 Teisip.	Benjamin	
31 Restnäd.	Rebekka	

Ijel selle kun pw. tõuseb päike l. nelli 9 minutit, ja weereb alla l. seitse 59 minutit. — 11mal tõuseb päike l. nelli 36 minutit, ja weereb alla l. seitse 27 minutit. — 21mal tõuseb päike l. nelli 58 minutit, ja weereb alla l. uus 58 minutit.

1 Neljasp.	Ekidius	
2 Reede	Eisa	☾ 1, 47 p. l.
3 Laupääd	Reinard	
15 P. p. 3 a. J. P. — Mammouast. Matt. 6, 24—34.		
4 Pühap.	Kai	Selged
5 Esmasp.	Moses	
6 Teisip.	Magnus	ilmad
7 Restnäd.	Regina	
8 Neljasp.	Maarja süüd.	ja
9 Reede	Bruno	
10 Laupääd	Eina	☾ 5, 14 p. l.
16 P. p. 3 a. J. P. — Rainsi linna surmuf. Luk. 7, 11—17.		
11 Pühap.	Gewald	wahhel
12 Esmasp.	Sirus	
13 Teisip.	Amatus	tuult.
14 Restnäd.	† üllendam.	
15 Neljasp.	Pööri pw.	Uddused
16 Reede	Leontina	
17 Laupääd	Josepina	ilmad.

17 P. p. 3 a. J. P. — Weetööbistest. Luk. 14, 1—11.		
18 Pühap.	Kotlob	☾ 8, 00 e. l.
19 Esmasp.	Berner	
20 Teisip.	Waušta	Taewas
21 Restnäd.	Matteuse pw.	lähkäh
22 Neljasp.	Moorits	
23 Reede	Osea	
24 Laupääd	Joan. saam.	☾ 11, 38 e. l.
18 P. p. 3 a. J. P. — Sunnem käft. Matt. 22, 34—46.		
25 Pühap.	Kleowas	
26 Esmasp.	Joan. õpet.	pilwesse,
27 Teisip.	Adolw	wihmasaddo
28 Restnäd.	Wentzel	ja
29 Neljasp.	Mihkli pw.	rahhet.
30 Reede	Hironimus	

Isel selle kuu pw. tõuseb päike l. wiis 24 minutit, ja weereb alla l. kuus 27 minutit. — 11mal tõuseb päike l. wiis 47 minutit, ja weereb alla l. wiis 56 minutit. — 21mal tõuseb päike l. kuus 11 minutit, ja weereb alla l. wiis 26 minutit.

1 Laupääw | Wolmar

19 P. v. 3 a. J. P. — Alwatud innimesest. Matt. 9, 1—8.

2 Pühap.	Leikuse pühla	 5, 22 e. l. Selged ilmad.
3 Esmasp.	Jairus	
4 Teisp.	Brants	
5 Restnäd.	Wridebert	
6 Neljasp.	Luisa	
7 Neede	Mali	
8 Laupääw	Tomasia	

0 P. v. 3 a. J. P. — Pulma riideft. Matt. 22, 1—14.

9 Pühap.	Tionisus	 9, 10 e. l. Wilu tuul.
10 Esmasp.	Arwid, Mai	
11 Teisp.	Burfard	
12 Restnäd.	Walwrid	
13 Neljasp.	Teresia	
14 Neede	Kalikstus	
15 Laupääw	Heddo	

21 P. v. 3 a. J. P. — Runninga mehhe pojast. Joan. 4, 47—54.

16 Pühap. | Kallus

17 Esmasp.	Leonhart	 4, 1 p. l. Wihm.
18 Teisp.	Lunkase pw.	
19 Restnäd.	Lutsius	
20 Neljasp.	Welitsian	
21 Neede	Ursel	
22 Laupääw	Kordula	

22 P. v. 3 a. J. P. — Kawmalast jallaseft. Matt. 18, 23—35.

23 Pühap.	Luteruse usu öiendam. P.	 10, 27 e. l. Ilmad pörrawad wilumaks.
24 Esmasp.	Saloma	
25 Teisp.	Krispin	
26 Restnäd.	Amandus	
27 Neljasp.	Kapitolin	
28 Neede	Simon Jud.	
29 Laupääw	Engelhard	

23 P. v. 3 a. J. P. — Kohto rahhast. Matt. 22, 15—22.

30 Pühap.	Absalon	Range tuul.
31 Esmasp.	Wolfgang	

Ijel selle kuu pw. tõuseb päike k. kuus 34 minutit, ja weereb alla k. nelli 57 minutit. — Ilmal tõuseb päike k. kuus 59 minutit, ja weereb alla k. nelli 29 minutit. — 21mal tõuseb päike k. seitse 25 minutit, ja weereb alla k. nelli 2 minutit.

Nowembri-k. — 24 — Sel kuul on

1 Teisip.	Pühade pw.	 1, 24 e. l.
2 Restnäd.	Hingede pw.	
3 Neljasp.	Kotlip	
4 Neede	Ot	
5 Laupäaw	Plandina	
		Sajab wahhel

24 P. v. 3 a. J. P. — Jatri tütrest. Matt. 9, 18—26.

6 Pühap.	Käspär	 11, 59 p. l.
7 Esmasp.	Baltasar	
8 Teisip.	Klaudius	
9 Restnäd.	Joobst	
10 Neljasp.	Mart. Eutter	
11 Neede	Mart. Piist.	
12 Laupäaw	Jonas	
		rahhet ja wihma.

25 P. v. 3 a. J. P. — Sirmsa ärrakautam. tööst. Matt. 24, 15—28.

13 Pühap.	Arkadius	 11, 45 p. l.
14 Esmasp.	Pridif	
15 Teisip.	Leopold	
16 Restnäd.	Otomar	
17 Neljasp.	Alwens	
		Euult.

30 päawa. — 25 — Tolwe-kuu.

18 Neede	Esra	Ilmad
19 Laupäaw	Liisbet	

26 P. v. 3 a. J. P. — Wiimsest kohto päawast. Matt. 15, 31—49.

20 Pühap.	Surn. mäl. p.	 11, 43 p. l.
21 Esmasp.	Maarja ohw.	
22 Teisip.	Setšilia	
23 Restnäd.	Sewerin	
24 Neljasp.	Josias	
25 Neede	Kadrina p.	
26 Laupäaw	Konrad	
		lähwad külmemaks ja tulles lund.

1 Kr. tulest. P. — Kristusse siise sõitmine. Matt. 21, 1—9.

27 Pühap.	Jetta	Külm.
28 Esmasp.	Kiinter	
29 Teisip.	Ewert	 11, 14 p. l.
30 Restnäd.	Andrese pw.	

Isef selle kuu pw. tõuseb päike k. seitse 52 minutit ja weereb alla k. kolm 37 minutit. — 11mal tõuseb päike k. kahheksa 18 minutit, ja weereb alla k. kolm 14 minutit. — 21mal tõuseb päike k. kahheksa 39 minutit, ja weereb alla k. kolm 1 minutit.

1 Neljasp.	Arend	Selge taewas ja
2 Reede	Kandidus	
3 Laupäaw	Taali	

2 Kr. tulem. P. — Tähhed enne wiimist pääwa. Luf. 21, 25—36.

4 Pühap.	Barbo	kül.
5 Esmasp.	Sabina	
6 Teisip.	Riggola pw.	1, 31 p. 1.
7 Restnäd.	Antonia	
8 Neljasp.	Maarja saam.	Pehmed
9 Reede	Lühhem pääw	
10 Laupäaw	Judit	

3 Kr. tulem. P. — Joannis wangi tornis. Matt. 11, 2—10.

11 Pühap.	Elis	ilmad
12 Esmasp.	Ottilia	
13 Teisip.	Eutisia	ja tuisk.
14 Restnäd.	Nikafius	
15 Neljasp.	Pööri pääw	7, 59 e. l.
16 Reede	Albina	
17 Laupäaw	Ignatius	

4 Kr. tul. P. — Joannesse tunnistus. Joan. 1, 19—28.

18 Pühap.	Kristow	kül.
19 Esmasp.	Lot	
20 Teisip.	Abraham	lähhäb
21 Restnäd.	Tooma pw.	
22 Neljasp.	Beata	3, 42 p. 1.
23 Reede	Tagobert	
24 Laupäaw	Adam, Gewa	fangemaks.

Jõulu-Püh. — Immels-pannemisest. Luf. 2, 33—40.

25 Pühap.	Jõulu 1 Püha	Heitlikud ilmad.
26 Esmasp.	Jõulu 2 Püha	
27 Teisip.	Joan. Ewang.	Lumme
28 Restnäd.	Süüta laste pw.	
29 Neljasp.	Noa	8, 26 p. 1.
30 Reede	Taawet	
31 Laupäaw	Silwester	faddu.

Ihes selle kuu pw. tõuseb väike k. kahheksa 53 minutit, ja weereb alla k. kaks 56 minutit. — 11mal tõuseb väike k. ühheksa 1 minut, ja weereb alla k. kaks 58 minutit. — 21mal tõuseb väike k. ühheksa 3 m. ja weereb alla k. kolm 7 m.

Postide minnemine ja tullemine Rubermangu posti-kontoris Tallinnas.

Postid lähvad Peterburri: igapäev mis keik ramatut ja pakid wiitwad, kello 9 öhto; Baltiski igga päaw 10, 30 hom.; Riga ülle Berno: Esmaep. ja Neljasp. 12 l. a., Riga: ilma rabhata ramatut, Teisip. ja Neede 5 öhto; Plesko: ülle Paide ja Paide: igga päaw 9 p. l.; Sapsalo ja Wirtso (Werder): Teisip., Neede ja Laup. 1; — Postid tullemad igga päaw Peterburrist, mis keik ramatut ja pakid toowad 8, 23 hom.; Baltiskist: igga päaw 8, 57 öhto; Mias ülle Berno: igga päaw 9 öhto; Paideist tullemad Postid: Teisip., Neljasp., Neede ja Laup.; Sapsalust ja Wirtso Jaama: igga Keikn., Laup. ja Pühapäawal.

Kroonupühhad,

mis ne kiriku seaduse järele ka Maakirikutes nenda kui Paastu juttuse pääwad tulewad pidada:

- 1) Künla-kuu 19. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi walitsuse hatatuse pääw.
- 2) Künla-kuu 26. p. Tsesarewitsi Suurwürsti Aleksander Aleksandrowitsi, Weneriigi aujärje päris pärija sündimise pääw.
- 3) Jüri-kuu 17. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi sündimise pääw.
- 4) Heina-kuu 22. p. Meie suure Keisri Pröua Maria Aleksandrowna ning suure aujärje pärria Pröua Maria Weodorowna nime pääw.
- 5) Heina-kuu 27. p. Meie suure Keisri Pröua Maria Aleksandrowna sündimise pääw.
- 6) Leikuse-kuu 26. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi ja tema abikaasa kroonimise pääw.

- 7) Leikuse-kuu 30. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi ja Tsesarewitsi Suurew. Aleksander Aleksandrowitsi, Wene-riigi aujärje päris pärija nime p.
- 8) Talwe-kuu 14. p. Tsesarewitsi Suurwürsti Pröua Maria Weodorowna sündimise pääw.

Keisri Herra Eugufelts.

Aleksander II. Nikolajewits, kõige Wene-riigi walitseja ja Keiser, Pohla-maa kuningas j. n. e., s. 17. Jüri-l. p. 1818. Maria Aleksandrowna, Keisri Pröua, Hesseini Printsese, sünd. 27. Heina-kuu pääwal 1824.

Nende lapsed:

- 1) Aleksander Aleksandrowits, Tsesarewits, Suurwürst ja Wene-riigi aujärje päris pärija, s. 26. Künla-l. p. 1845. Tema Pröua Maria Weodorowna, Tani ma Printsese sünd. 14mal Talwe-kuu pääwal 1847.

Nende lapsed:

- 1) Nikolai Aleksandrowits, Suurw. sünd. 6. Lehe-l. p. 1868.
- 2) Georg Aleksandrowits, Suurw. sünd. 27. Jüri-kuu p. 1871.
- 3) Senia Aleksandrowna, Suurwürsti Printsese, sünd. 25. Paastu-l. 1875.
- 2) Wladimir Aleksandrowits, Suurwürst, sündinud 10. Jüri-kuu pääwal 1847, tema pröua Maria Pawlowna, Wessenburg-Schwerini Printsese, sünd. 2. Lehe-l. p. 1854.

Nende lapsed:

- 1) Aleksander Wladimirowits, Suurwürst, sünd. 19. Leikuse-l. 1875.
- 2) Kiriil Wladimirowits, Suurwürst, sünd. 30. Mikli kuu 1876.
- 3) Aleksei Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 2. Mäari-kuu pääwal 1850.

- 4) Maria Aleksandrowna, Suurwürsti Printsess, sündinud 5. Wiina-kuu p. 1853, Englandi Printsi Alfredi Edinburgi Herzogi prõua, sünd. 25. Heina-k. p. 1844.
- 5) Sergei Aleksandrowits, Suurw., f. 29. Jüri-kuu p. 1857.
- 6) Paul Aleksandrowits, Suurw., f. 21. Mihkli-kuu p. 1860.

Keisri herra wennad ja õed:

- 1) Konstantin Nikolajewits, Suurw., f. 9. Mihkli-k. p. 1827.
Tema Prõua Aleksandra Josepowna, Saksen-Altenburgi Printsess, sündinud 26. Jaani-kuu pääwal 1830.

Nende lapsed, Suurwürstid:

Nikolai Konstantinowits, sünd. 2. Künla-kuu p. 1850.
Olga Konstantinowna, sünd. 22. Leikuse-k. p. 1851,
laulatati 15. Oktobri-kuu pääwal 1867, Kreta-Rigi
Kuninga Georgiose prõuaks.

Weera Konstantinowna, sünd. 4. Künla-kuu p. 1854.
Herzogi Wilhelmi Eugeni Württembergi prõua, sünd.
8. Leikuse k. p. 1846.

Konstantin Konstantinowits, f. 10. Leikuse-kuu p. 1858.

Zmitri Konstantinowits, sünd. 1. Jaani-kuu p. 1860.

Wjatseslaw Konstantinowits, f. 1. Heina-kuu p. 1862.

- 2) Nikolai Nikolajewits, Suurw., f. 27. Heina-kuu p. 1831.
Tema Prõua Aleksandra Petrowna, Holstein-Oldenburgi
Printsess, sündinud 21. Lehe-kuu pääwal 1838.

Nende lapsed:

Nikolai Nikolajewits, Suurw., f. 6. Talwe-kuu p. 1856.

Peter Nikolajewits, Suurwürst, f. 10. Määri-k. p. 1864.

- 3) Mihail Nikolajewits, Suurw., f. 13. Wiina-kuu p. 1832.

Tema Prõua Olga Weodorowna, Baadeni Printsess, sünd.
8. Mihkli-kuu pääwal 1839.

Nende lapsed:

Nikolai Mihailowits, Suurw., f. 14. Jüri-kuu p. 1859.

Anastasia Mihailowna, Suurwürsti Printsess, sünd.
16. Heina-kuu pääwal 1860.

Mihail Mihailowits, Suurw., f. 4. Wiina-kuu p. 1861.
Georgi Mihailowits, Suurwürst, sünd. 11. Leikuse-
kuu pääwal 1863.

Aleksander Mihailowits, Suurwürst, sünd. 1. Jüri-
kuu pääwal 1866.

Sergei Mihailowits, Suurw., f. 25. Mihkli-k. p. 1869.

- 4) Maria Nikolajewna, Suurwürsti Printsess, Leichten-
bergi Printsi Maksimiliani leik-prõua, sünd. 6. Leikuse-
kuu pääwal 1819.

Tema lapsed:

Würstid ja Printsessid Romanowski, Leichtenbergi Hertsgid
ja Hertsinad,

Printsess Maria Maksimilianowna, sünd. 4. Wiina-
kuu pääwal 1841, laulatati 30. Jüni-kuu pääwal 1863

Baadeni Printsi Ludwig Willem Augusti prõuaks.

Würst Nikolai Maksimilianowits, sünd. 23. Heina-
kuu pääwal 1843.

Printsess Eigenia Maksimilianowna, sünd. 20. Paastu-
kuu pääwal 1845, Oldenburgi Printsi Aleksandri
prõua, sünd. 2. Lehe k. p. 1844.

Würst Eugen Maksimilianowits, sünd. 27. Määri-kuu
pääwal 1847.

Würst Sergei Maksimilianowits, sünd. 8. Jõulu-kuu
pääwal 1849.

Würst Georg Maksimilianowits, sünd. 17. Künla-
kuu pääwal 1852.

- 5) Suurwürsti Printsess Olga Nikolajewna, sündinud
30. Leikuse-kuu pääwal 1822, Württembergi kuninga
Karl Bridrit Aleksandri prõua.

Katarina Mihailowna, sünd. 16. Leikuse-kuu pääwal
1827, laulatati 4. Webruari-kuu pääwal 1851, Met-
lenburg-Streelitzi Hertsgogi Georg August Ernst
Adolw Karel Ludwig prõuaks.

Hobbose-, weikse- ja kauba-laadad.

I. Cesti-maa Kubermangus.

- Annias:** Jüri-kuu 20mal ja 21mal pääwal.
- Arwinorme mõisas, Lahhusu külas:** kauba-, lojuse- ja hooste-laad 5mal ja 6mal Wiina-kuu pääwal.
- Saabfalu-linnas:** 1) Neäri-kü 10mal ja 11mal pääwal.
2) Mihkli-kuu 14mal ja 15mal pääwal.
- Selterma (Hüoma) Mihkli-kuu** 19mal ja 20mal pääwal.
- Tõhwis:** 1) 18. ja 19. Künula-kuu pääwal. 2) Wiina-kuu 4mal ja 5mal pääwal.
- Tõelähtmes:** nädal pärast Mihkli-pääwa.
- Reblastes:** 1) 26mal Neäri-kuu p., lina-laad. 2) Mihkli-pääwal, 29 p., lina-laad.
- Keila-kirikku juures:** 1) Esmaspääw pärast 3mat pühha paastus 2 p. 2) Mihkli-p. ja kaks pääwa se järele.
- Kiwiwilo-kõrtsi juures:** Künula-kuu 26. ja 27. pääwal.
- Kolloweres:** 1) Neäri-kuu 17mal pääwal. 2) Wiina-kuu 4mal pääwal, 2 p.
- Kullina:** 19. ja 20. Oktobri-kuu.
- Lihula-linnas:** 1) Esmaspääwal enne Wastla-pääwa.
2) Mihkli-kuu 21mal pääwal.
- Merjama-kirikku juures:** 3mal Kristuse tulemise Pühäl.
- Mihkli-kirikku juures:** 29mal Mihkli-kuu pääwal.
- Nissi:** 22mal Wiina-kuu pääwal.
- Orkital:** Neäri-kuu 7mal ja 8mal pääwal.
- Paide-linnas:** 1) Künula-kuu 6mal ja 7mal pääwal.
2) Kesk nädal pärast Illestoneim. p. 3) Mihkli-kuu 10mal ja 11mal pääwal. 4) Talwe-kuu 5mal ja 6mal pääwal.
5) Jõulu-kuu 10mal ja 11mal pääwal.
- Paldiski-linnas:** 1) 2sel ja 3mal Künula-kuu pääwal.
2) Mihkli-kuu 21mal ja 22mal pääwal.
- Rakwerre-linnas:** 1) Neäri-kuu 27mal ja 28mal pääwal.
2) Jaani-kuu 16mal ja 17mal p. 3) Mihkli-pääwal.

Naplas: 1) esimesel esmaspääwal paastu kuus. 2) esimesel reedel pärast Mihkli-pääwa.

Tallinnas: 1) Jaani-kuu 20mast pääwast kuu otsani.

2) Mihkli-kuu 26mal, 27mal ja 28mal pääwal.

Ne-mõisas, Lõuna-Harjumaal, Kosjekihelkonnas, Kuivajõe-kõrtsi juures, hakkab kolmandamal Teispääwal Mihkli-k.

Wiggala, Läänemaal, 15. ja 16. Talwe-kuu pääwal.

Wiina kõrtsi juures, Palsi mõisas: 1) kauba- ja räume-laad 20mast kuni 23mal Jaani-kuu pääwal. 2) kauba-, lojuse- ja hooste-laad üks nädal enne Mihkli-pääwa, 3 päwa. 3) kauba-, lojuse- ja hooste-laad Kesk-nädal, Neljapäwal ja Nede pärast Lihwawõtte.

Nissi: 24mal ja 25mal Wiina-kuu pääwal.

Jagat aastal 26. Jaani-kuu pääwal, on Tallinnas Kadrientalis enne lõunat hobbuste näitus. Pärast lõunat saab Kadrientalis hooste rammio katkitud, ja hooste perremehhed, kelle hobbused on katmise juures illusamad ja tuggewamad näinud, saawad kroonu poolest auwast. Nagu tunnistuse seddel peab igga mehhele mõisa poolest kaugas eslema, et need hobbused on wistist Cestimaa kubermangu tallorahwa juures kaswatud.

Kubermangu kohtu käsu järele ei ole luba, ei lau-pääwal ega pühapäawal laata pidada, waid, kui nenda juhtub, peab seda teise nädala esimesel argipääwal peetama.

II. Lihwlandi-maa Kubermangus.

- Abja-mõisas:** Mihkli-kuu 2sel ja 3mal pääwal.
- Adseli-mõisas:** 9mal Mihkli-kuu pääwal.
- Antso-mõisas:** Mihkli-kuu 14mal pääwal.
- Audro-mõisas:** 1) Nede enne Wastla-pääwa. 2) 18mal ja 19mal Mihkli-kuu pääwal.
- Helme-mõisas:** 15mal Leikuse-kuu pääwal.
- Karksi-mõisas:** 2sel Heina-kuu pääwal.

Kaarna-mõisas: 9mal Mibkli-kuu vääwal.
 Kaa-mõisas: 10mal Mibkli-kuu vääwal.
 Kilingi-mõisas: 28mal Leikuse-kuu 2 vääwal.
 Kirrepeal: 16mal Mibkli-kuu vääwal.
 Koorte-mõisas: 15mal Mibkli-kuu vääwal.
 Kosse-mõisas: 24mal Leikuse-kuu vääwal.
 Kurrelaare-linnas: 1) 12mal Künula-kuu v. hakkab suur
 jassa laat; peetakse 10 vääwa. 2) 15mal Mibkli-kuu p.
 hobuse- ja weiske laat, 3 p. 3) Isel Wiina-kuu p.
 Lemsi-linnas: 1) 27mal Künula-kuu vääwal, linna-laot.
 2) 10mal Leikuse-kuu p. 3) 9mal Wiina-kuu p., linna-laot.
 Lustivere-m.: 15mal Wiina-kuu vääwal.
 Lutsnik-m., Rõnge libbekonnas, 6mal Wiina-kuu p.
 Moisekaste-m.: 10mal Leikuse-kuu vääwal.
 Mõnniste-m.: 10mal Mibkli-kuu vääwal.
 Mustvees: Mardi-vääwal, 10mal Talwe-kuu vääwal.
 Oldri-m.: 10mal Mibkli-kuu vääwal.
 Orik-m. kõrtfi juures: 15mal Wiina-kuu vääwal.
 Patkula-m.: 10mal Mibkli-kuu vääwal.
 Pernu-linnas: 1) 20mal Nääri-kuu p., hobboote laat, 3 p.
 2) Isel Seina-kuu p., 2 p. 3) 20mal Seina-kuu p.
 jassa laat; peetakse 3 nädalat. 4) Weiske- ja hobuse
 laat, Gömasp. ja Leikv. enne Mibkli-p. Wies laat pee-
 takse Gömasp. ja Leikv. vär. 4mat Krist. tullemise P.
 Põltsamaal: 15mal Mibkli-kuu vääwal.
 Põlve-kirikku juures: 8mal Mibkli-kuu vääwal.
 Põõramere-m.: 1) 13mal Mibkli-kuu p. 2) 5mal
 Jõulu-kuu vääwal.
 Purniku-m.: 9mal Mibkli-kuu vääwal.
 Pühajärve-m., Ottevä libbekonnas, Nuustagu-laot,
 4mal Wiina-kuu vääwal.
 Näppinas: 1) 9mal Leikuse-kuu p. 2) 4mal ja 5mal
 Mibkli-kuu vääwal. 3) 5mal Jõulu-kuu p.

Nia-linnas: 1) 7mal Nääri-kuu p. 2) 20mal Künula-kuu
 p., 8 vääwa. 3) 20mal Seina-kuu vääwal, willa-laot.
 Noss-m.: 24mal Leikuse-kuu vääwal.
 Rõuge-m.: 9mal Mibkli-kuu vääwal.
 Sallatsi-m.: 15mal Mibkli-kuu vääwal.
 Senno-m.: 21mal Mibkli-kuu vääwal.
 Sindi-m.: 8mal Mibkli-kuu vääwal.
 Taakeperi-m.: Helme libbekonnas, 6 Mibkli-kuu p.
 Taali-m.: Pernu-linna juures, 9mal Wiina-kuu p.
 Tartu-linnas: 1) Suur jassa laat, hakkab vääw värast
 3 Kuninga vääwa, peetakse 3 nädalat. 2) 4 Künula-
 kuu vääwal, linna-laot. 3) Peetri-laot, 29mal Jaani-
 kuu vääwal. 4) 9mal Mibkli-kuu p. 5) 29mal Mibkli-
 kuu p., Mibkli-laot. 6) Isel Talwe-kuu p., linna-laot.
 Tarweste-m.: 1) 29mal Jaani-kuu vääwal, Peetri-laot.
 2) 6mal Wiina-kuu vääwal.
 Ne-mõisas, Willandimaal, 25mal Leikuse-kuu vääwal
 Walga-linnas: 1) Jassa laat hakkab 2sel Künula-kuu p.,
 peetakse 8 p. 2) 24mal Jaani-kuu p. 3) 10mal Lei-
 kuse-kuu vääwal. 4) 29mal Mibkli-kuu p., Mibkli-laot.
 5) 20mal Talwe-kuu p. linna-laot. 6) 27mal Jõulu-
 kuu vääwal suur jassa-laot, peetakse 8 vääwa.
 Wanna-Antsm., Kraswi-kõrtfi juures: 14. Mibkli-kuu p.
 Wastse-linnas: Mibkli-vääwal, Raawamrme-laot.
 Wastse-m.: Willandi maal. 1) 27mal Leikuse-kuu p.
 2) 2sel Wiina-kuu vääwal.
 Wendra-m.: 20mal ja 21mal Wiina-kuu vääwal.
 Weski-m.: 15mal Wiina-kuu vääwal.
 Willandi-linnas: 1) 25mal Nääri-kuu p., 3 p. 2) Sossa
 laat 2sel Künula-kuu vääwal. 3) 15mal Künula-kuu p.,
 linna-laot. 4) 8mal vääwal värast Suurt Neli vääwa.
 5) 22mal Jaani-kuu p., Jaani-laot. 6) 21mal Mibkli-
 kuu p., Mibkli-laot. 7) 25. Talwe-kuu p., linna-laot.

Bolmeri-linnas: 1) 25mal Määri-kuu p., linna-laot, 6 p.
2) 26mal Heina-kuu pääwal. 3) 21sel Mihkli-kuu p.
4) 25mal Talwe-kuu, linna-laot.

Bolweti-m.: 16mal Talwe-kuu p.

Bõnnu-linnas: 1) 15mal Kõnnla-kuu pääwal, linna-laot.
2) 11mal Jaani-kuu pääwal. 3) 16mal Wiina-kuu p.
4) 10mal Jõulu-kuu p., linna-laot.

Bõõbhus, Rõpina kihelkonnas: 1) 9mal Lehe-kuu pääwal,
Rigula-laot. 2) 10mal Jõulu-kuu pääwal.

Bõrru-linnas: 1) 7mal Määri-kuu pääwal, linna-laot.
2) 2sel Kõnnla-kuu p. 3) 22sel Kõnnla-kuu p. suur
saksalaot, 8 pääwa. 4) 10mal Jüri-kuu p., weikse-laot.
5) 24mal Jaani-kuu p. weikse-laot. 6) 24mal Mihkli-
kuu p., Mihkli-laot. 7) 7mal Wiina-kuu p., linna-laot.
8) 20mal Talwe-kuu pääwal, weikse-laot.

Narwa-linn peab linna, weikse ja hobuse-laota 6maist kuni
10ma Kõnnla-kuu pääwani — ja 20maist kuni 23mal
Mihkli-kuu pääwani.

Martin Luteruse sõit Wormsi linna.

I.

Wormsi linnas Reini jõe ääres oli juba 1521. aasta Määri-kuust saadik Saksamaa riigipääw koms, sest keiser Karl V. oli sõit riigi würestid ja piiskopid nõuupidamiseks senna kokkufutsumnud. Sin oli täis würestid ja suurt sugu inimesi, peaaegu iga

maja pealt tähendas lip ehk kisp, mis sugune würest' trahw, piiskop ehk rüütel seal sees forteris oli. Teisel pühapäawal pärast Kristuse ülestõusmise püha, 14. Jüri-kuu pääwal õhtu poole olid mitu rüütlit ja suuremat sugu inimest ühe peenema trahteri toas koms ja ajasid üks teisega mitmest asjast juttu. Kõige tähtsam asi oli neil, et keiser Martin Luteruse Wittenbergi linnast oli Wormsi linna riigipääwa ette kutsunud, seal oma usu segamise pärast aru tegema. Mehed teadsid rääkida, et keiser käskjalg Kaspar Sturm keisri kirjaga oli Wittenbergi linna läinud ja et keiser Luterusele oli tõutanud, et ta kolme nädala ajal oma elu ja priuse poolest wõis hooletu olla ja et keegi tema külge ei pidanud puutuma. Kaupmehed, kes Brankwurti linnast Wormsi linna olid tulnud, olid ka sõnumid toonud, et Luterus juba Brankwurti linnas pidi olema. Mehed trahteri toas olid puhas Luteruse ja tema töö wastased ja ei rõõmustand sugugi nende sõnumete pärast. Üks neist, kes mitte nii wihane ei olnud Luteruse peale kui teised, ütles: „Oleks Luterus sellega leppinud, et ta pattude andeksandmise müütamist äralaitis, siis temal ei oleks suuremat süüd ühtegi olnud, raamatud, mis ta selle paha asja pärast on wälja annud, on wäga mõnused lugeda, —

aga miks ta läks paawsti ja tema walitsuse diguse vastu sõdima? Seda mina ei wõi ega taha wabandada. Ommeti oleks hea olemat, kui temale ei saaks liiga tehtud, ta on üks tubli, wahwa südamega mees, kes riigi kogudusele wõiks suureks kasuks olla, kui see peaks korda minema, et ta oma walidpetused maha jätab."

"Tõsi," ütles üks teine, "kõige parem see oleks muidugi, kui ta ise peaks aru saama, et ta liiga on teinud, sest hirmuga ei sunni teda keegi walest seista, see mees ei tunne hirmu. Aga seda ma ei kiida heaks, et ilmalik riigipääw on tema asja wõtnud seletada, seks oleks üks waimulik kontsiilium ennemine ära fulunud."

"Hea küll," wahtas paawsti saadik Aleander, "aga Euteruse kaitsja, Sakseni maa kaurwäirft, nõuab jo, et piiskopid ühte Saksamaa linna peawad kokku tulema ja ei tahagi luba anda, et Euterus Itaaliamaale peaks minema; ja kuidas see sünnib, et kontsiiliumi Saksamaale kokku kutsutakse?"

Rüütel wõn Kramm koetis: "Minu arwates wõiks paawst selle asja poolest ka natukest järele anda. Kus see on kirjutatud, et piiskopite kontsiiliumid ikka Itaaliamaal tahawad pidada, otsegu ei oleks Saksamaa seda auu wäärt. Ennemuieste peeti neid ka Saksamaal, nüüd paawst kistub kõik enese ligidale."

"Teil on jo ka usu segajad mõtted peas," naeris teine, "eks see ole püha isa digus senna kontsiiliumi kokku kutsuda, kuhu ta ise tahab?"

"Ma olen üks truu katoligi usuline ja paawsti alandlik teener," koetis Kramm, "ma wihtan Euterust ja kõiki ususegajaid südamest, aga seda ma ei wõi kiita, et paawst kõik ikka Itaaliamaal tahab toimetada ja kõige raswasemad ammetid ikka Itaaliamaa meeste kätte annab, muu katoligi rahwas peab otsegu ärapõlatud olema. See peab jo inimest pahandama ja neid wägise wale õpetuse poole sundima."

"Minu arwates," kistendas Olapio, keisri pihiisa ja kodupreester, "peaksime meie, kes meie wale õpetuse vastu seisame, ühemeelseks olema. Kui meie enestegi wahel riidu on, siis kaswab see läbi aga ususegajate julgus ja wale õpetus saab wõimust. Ma tean küll, et seda suurelist inimest hirmuga ei sünni tallitseda, aga mis teie arwate, kas ta tõeste peaks julgema seia tulla?"

"Selle poolest wõin ma teile selget otjust anda," ütles üks rüütel, "minu sulane tuli täna hommiku Wrantwurti linnast ja on ise Euterust seal näinud. Ta elab Kadriina wärawa ligidal ja kui ta aga wähe akna ligi astub, siis rahwa hulk, mis maja ümber on kogunud, hõiskab suure healega."

„See on jo koguni hul,” hüüdis Olapio, „ei ükski nõu ei ole meile katsumata jäänud teda siit linnast eemale hoida, ja ta tuleb ommeti! Esite lootfime, et kutsumine riigipääwa ette teda pidi araks tegema, sest kuidas niisugune liht munk julgeb keisri ja würstide ette astuda! aga ennäe, mees lubas tulla! Siis saatsime, kui ta jo teel oli, kirjad tema kätte ja püüdsime hirmutades teda tulemise nõuust ärapöörata, aga mis ta häbemata inimene ütles: „Ma tuleksin Wormsi linna, kui seal ka nii palju kuratid mind oleks ootamas, kui katustiwid katuste peal on, ja kui ka Wittenbergi ja Wormsi linna wahel nii suur tuli oleks ülestehitud, mis taewast saadik ulataks.“ Ega tema sugune araks ei lähe keisri ja würstide ees! Ma kahetsen wäga, et teda seia on kutsutud, see läbi saab tema usufegadus aga kuulsamaks ja tema waleöpetus laub aga laiemale. Peaks ommeti keegi nõuu leidma teda keelata seia tulemast. Keisrist polle lootagi, et ta oma tõutuse waleks teeb, ma olen temale küll öelnud, et pole tarwis usuaenlasele sõna pidada, aga tema ei wõta mo nõuu kuulda, pange tähele, ta annab Luterusele ka luba ilma keelamata jälle koju minna.“

„Ma loodan ilka,” ütles rüütel won Kramm, „et meie temast lahti saame. Mitu rüütlit Oden-

waldi maakonnas, kust ta peab läbi minema, hoiawad weel kindlaste paawsti poole, ja on ükskeisega see peale kät löönud, et nemad Luterust tahawad tee peal waritseda, kinniwõtta ja siis mõne loeksi keldrisse panna, kus ta enam pääwa walget ei pea näha saama ja kus temal aega on oma häbemata tööd järele arvata. Minu sugulane krahw Erbah, üks neist rüütlitest, on mulle ise seda nõuu teada annud.“

„Di, oi,” ütles üks teine, „kas rüütlid keisri käsust ja tõutusest nii wähe hooliwad. Küll keiser tasub nende kätte, kui seda julgewad teha.“

„Ega need mehed keisri järele ei küsi,” ütles üks teine, „tema pärast nemad ei seisaks omaist nõuust. Ennemine kardaksid nemad Sittlingeni, kes Luteruse sõber on ja ei salliks, et temale liiga tehakse. Pealegi on Odenwaldi maakonna rüütlid peaaegu ainsad, kes weel paawsti poolt on, kõik muud hoiawad enamiste Luteruse poole, ja tema sõbru peab siin Wormsi linnas arvata 400 kous olema.“

„Ei,” ütles Olapio, „need rüütlid ei saa teda wiist keelata, olgu krahw Erbah küll üks waper mees ja ustaw paawsti sõber, olgu temal küll kindel nõu Luterust kinniwõtta, kes teab ka, kas see temale korda läheb. Meie oleme Maintji

kuurwürstiga paremat nõuu pidanud. Kuurwürst on Sickingenile firja saatnud, ja teda palunud, et ta Luterust pidi ärrakeelama Wormsi tulemast. Sickingen pidada teda enese juure Ebernburgi lossi peale kutsuma, et ta seal tema warju al ilma kartmata oma asja mõits nendega seletada, keda meie selle tarwis tahame senna läkitada, ma ise pidin ka ligi minema, et see küll kerge asi ei ole nii targa, sõnaka mehega waielda. Eht Luterus jääb kartma, kui ta tunneb, et Sickingen isegi tema elu pärast mures on, ja nenda jääks kõik see paha asi ka ennemine waffa ja see saaks pealegi temale weel süüis arwatud, et ta keisri kutsumist ei wõtnud kuulda.“

„Nõu on küll kawalaste peetud,“ ütles üks teine, „ja parem ta ka on kui rüütlite wägiwaldne nõu, mis läbi keisri sõna saaks äratentatud, aga ma kardan ikka, teie salajad wõrgud ei jõua seda lindu sinnipidada. Aga ma ütlen ka, et see hea oleks, kui tema riigipäawa ette koguni ei saaks tulla.“

„Ma loodan ikka,“ kostis Kramm, et see emma kumma nõuu läbi mõits korda minna, ja parem oleks, kui see ilma were ärawalamata sünniks. Aga ma ei arwaks seda suureks kahjaks, kui tige ususegaja werist otja saaks.“

Selle järele lahkusid sõbrad üks teisest ära, sest õhtu oli juba kätte jõudnud. Kes esimene oli rääkinud, wõttis Krammi tee peal kõrwale ja ütles temale, et ta tema pojale hea koha oli leidnud. Braunsweigi hertsog olla lubanud poisi oma teenistusse wõtta, see olla üks tubli, lahke mees ja pealegi truud katoligi usuline, kes poijile iga wiisi mõits kasuks olla. Küütel Kramm, kes oma poja seepärast oli Wormsi linna ligi wõtnud, et ta mõne suurtugu mehe juures temale saaks teenistuse kohta muretseda, tänas teist hea soovimise eest, ja lubas pea poijiga hertsogi juure minna.

II.

Selsamal õhtul seisis trahteri peremees Dopenheimi linnas oma trahteri ukse al ja wahtis turu peale. Trahter oli ennemuiste ühe rüütlil maja olnud ja oli nenda ehitatud, et ta ka kantsiks wõis olla waenlaste wastu, tornidega ja kõrge ringmüüridega. Peremees nägi, kuidas üle turupaiga hulk ratsa mehi tema maja poole tõttasid. Kui nemad olid ligi saanud, küsis peamees tema käest, kas ta oma meestega tema

juures bömaja pidi leidma. Trahteri peremees tundis warsti, et see rikkas ja wägew Erbahi krahw oli, kes jo enne mõni kord tema juures oli forteris olnud, ta teretas teda alandlikult ja kostis: „Tulge aga sisse, auus krahwi herra, palju ruumi meil täna ei ole küll mitte, üks selts wõõraid on juba enne seia bömajale jäänud, aga eks meie ikka teie jaoks ruumi muretseme.“

Ratja mehed sõitsid siis hoowi peale ja wiisid oma hobused talli, aga krahwi ennaft wiis peremees teise korre peale ühte tuppä, kuhu ta wõõks pidi jääma.

„Kes need wõõrad on,“ küsis krahw, „kes enne minu tulemist seia bömajale on jäänud?“ Peremees kostis: „Nende nimed on mulle tundmata, aga preestri sugu näitawad nemad olewat ja õpetatud mehed ka. Eömalaua rääkisid üks teisega wõõrast teelt, ehk nemad ongi Itaalia lased ehk Hispania lased. Üks keisri kästjalg oli ka nende seltsis, see oli tema rietest tunda. Nemad olid wäga wäsinud ja on wist juba magama heitnud.“

„Mina olen ka pitka teed käinud ja wäga wäsinud,“ kostis krahw, „olge hea, ja saatke mulle midagi jua ja süa tuppä, siis minagi heidan magama.“

Krahw hakkas raud riidid seljast wõtma ja küsis selle wahel: „Selge mulle ommeti, kas Wittenbergi linna ususegaja juba siit linnast on läbi läinud, ma kuulsin, et ta jo teel pidi olema?“

„Ega mina maailma tüli asjadest hooli,“ kostis peremees, „aga ma pole midagi sest kuulda saanud, et üks ususegaja on siit läbi läinud, ega see oleks wõinud ilma kätata sündida, kõik oleksid jo jooksnud teda näha saama.“

„Noh, siis ta wist alles tulemata,“ ütles krahw, „saatke aga mulle midagi jooksaega!“

Jooksaega sai ka toodud, krahw wõttis oma akna lahti, et wärskte tuuleõht saaks tema roidund koha karastada. Akna oli üsna ühe torni kõrwas ja tornis oli ka suur akna, mis lahti oli ja kust tule walgus wälja paistis. Krahw tundis, et keegi seal mööda tuba oli kõndimas ja walju häälega rääkimas. Ta jäi kuulma ja sai pea aru, et tundmata inimene seal sassa teeli Jumalat palus. Aga tema palwe oli nii imelik wägew, mõnus ja usklik, et krahw ise otsegu tahtmata oma käed ristis pani. Rohkem kui poole tundi palus tundmata inimene Jumalat, palwe sõnad läksid ühtepuhku tulijemaks ja julgemaks, otsegu oleks laps oma isaga rääkinud, nii julguste ja kindla lootusega palus ta Jumalat risti-

foguduse ja riigi ja würestide ja rahwa pärast. Sai ta wiimaks lõpenud palumast, pani tema afna kinni ja kustutas küünla ära.

„Kül see wõib üks waga Jumala mees olla,“ ütles krahw ise eneses, „sedasugust palwet ma ei ole elades weel kuulnud, iga sõna tungis südamesse. Wist see on üks wõdraist preestritest, kellest trahteri peremees rääkis, aga Staaliälane ehk Hispaaniälane see ei ole tõeste mitte, fassa keel joofsis nii magusaste tema suust, et ühena lust oli pealt kuulda. Wist see mees on ka riigipääwale kutsutud, et ta kurja Euteruse oma wäega peab ärawõitma. Kül ta sellega korda saab, kes tema wastu jõuab seista? Homme hommiku tahan ma tema jutule minna ja teda paluda, et ta mind õnnistaks hea tööle, mis pärast ma teele läksin. Aga kes teab, kas ta ka sellega rahul on, et ma Euteruse kinni wõtan, ehk tema ennemine tahab temaga kofku saada ja teda ärawõita.“

Nende mõtetega heitis krahw woodisse ja uinus pea magama.

Teisel hommikul kutsus krahw peremehe oma juure ja kästis teda wõdra mehe juure minna, kes torni toas elas, ja tema käest küsida, kas krahw temaga jutule wõiks saada, temal olla

temaga rääkimist. Peremees tuli tagasi ja tõi wastuse, et wõdras mees krahwi paluda, teda waatama tulla. Krahw läks siis ka ja leidis sealt toast ühe kuimatand nāuga, aga tugewa kehaga munga Augustinuse seltsist, kes teda lahkestest teretas ja küsis, mis krahwi tahtmine pidi olema.

„Auustud herra,“ kostis krahw, „ma kuulsin eile õhtu läbi afna teie palwet, see on mo südant waga liigutanud. Teie olete wist üks waga püha ja tark mees ja mina pidin teid paluma, et õnnistage mind Jumala nimel, et hea töö, mis ma tahan ette wõtta, peaks korda minema.“

„Jesanda õnnistust soowin mina teile südamest,“ wastas munk, „aga ärge huiidke mind pühaks, ma olen niisama sugune waene patune kui teie, ma elan ka üksipäinis Jumala armu waral. Aga ma armastan Jesandat Beelust, ja sest et teie teda ka näitate armastawat, siis arwan ma teid omaks sõbraks ja armsaks wennaks, kellele ma kõik head soowin. Muud kui ärge pange oma lootust hea tegude peale, Jesand hoolib südamest.“

„Tõsi küll,“ kostis krahw, „aga kui Jumal mo südame läbikatsub, siis ta tunneb ka, et ma üksi-päinis tema foguduse kasu nõuan.“

„Kui asi nenda on, siis teie tee on wist õnnistatud ka ilma minu õnnistamata. Waene ristikogudus on seeft ja wäljast poolt väga ärritunud ja täis haawu ja pole seda, kes mõistaks öli tema haawadesse walada. Sead on Jeesanda wiinamäe ärratuustinud ja mul on väga hea meel, et ma ühe inimesega kokku saan, kes ristikoguduse hädaft hoolib ja tema kasu püab.“

„Siis ma ütlen ka,“ kostis krahw, „missugune nõu mul on. Eks teiegi ole Wormsi linna selle pärast kutsutud et ristikoguduse eest peate wõitlema.“

„Muidugi selle pärast,“ ütles munk, „ma pean Jumala tõe tunnistust andma, sest selle wastu hullawad ja seda teutawad need, kes seda õiguse poolest peaksid hoidma ja armastama.“

„Eks ma ütlen!“ kostis krahw, „kuulge siis: Mina olen krahw Erbah ja olen oma sõamees-tega teele läinud kurja usufegajat Euterust kinniwõtma ja oma lossi keldrisse rauda panema. Minu lossipap on mulle öelnud, et kurjemat usuaenlast kui Euterust ei ole enne ialgi weel olnud, ta põlgab Jumalat ja salgab Jeesanda Jeesuse ärra ja on oma ihu ja hinge kuradi kätte müünud. Kes teda ärahuffab, see teeb Jumala meele päralist tööd, mis Jumalale weel armsam

on, kui peaks keegi Jeruusalema linna rändama. Noh, waadake seesama Euterus peab neil päewil siit mööda tulema, ja meie waritseme teda tee peal ja tahame teda kinniwõtta. Kui teie minu nõuu ja ettewõtmist õnnistate, siis ta peab korda minema, ega Jumal nii wägewat palwet wõi kuulmata jätta.“

Munk ütles naeratades: „Muus krahwi herra, juba teie palwe on kuulnud, mina ise olen kuri usufegaja Euterus, seda teie otsite, Jumal on mind teie kätte annud. Tehke minuga nii kui Jumal teile luba annab. On see Jumala tahtmine, et ma teie läbi hukka saan, siis see siindigu, ma olen walmis.“

Krahw seisis munga ees kohmetand kui kiwipost: „Teie olete Euterus, seesama, kellest ma nii palju kurja olen kuulnud! Ei see wõi olla! Eks ma ole oma kõrwadega kuulnud, et teie Jumala ja Jeesanda Jeesuse sisse usute ja et teie väga mõnufaste oskate palwet teha, — ärge narrige mind, ega teie ommeti ole see kurjategija?“

„Olen, jah!“ ütles munk, „aga nemad on teile minu pärast walet rääkinud, sest ma usun südamest Jeesanda Jeesuse sisse ja tahaksin hea meelega tema koguduse wale õpetuseft ja kombetest puhastada, mis jumalakartmata palgalised senna

sisse on külmunud. Seepärast nemad sõimavad mind usuaenlasteks.“

„Jah, auus isa,“ ütles krahw, ja hakkas munga kättest finni, „oleksid nemad kuulnud, kuidas teie eile palusite, nemad ei oleks wist tohtinud seda kurja teist rääkida, kui oleks teie nõu, ristifogudust ärrajegada ja usku maa pealt kantada. Müüid mina tean selgeste, et teie üks püha Jumala mees olete, ja mis teie ristifoguduse wigadest räägite, see peab wist terwe tõsi olema, sest see, kes nenda oskab palwet teha, ei wõi walet rääkida. Kes omas kambriks nenda Jumalaga kõneleb, — ja teie ei teadnud mitte, et inimese kõrw teie palwet kuulis, see peab üks tõsine ristiinimene olema, ja kui keegi julgeb selle wastu rääkida, siis ma tahan seda mõõgaga tõeks teha. Ma õnnistan tundi, mil ma teiega kokku sain.“

Mõlemad rääkisid weel tüki aega teine teisega. Krahw oli üks südamest waga mees ja nagu soomused pudenesid tema silmist, kui Euterus temale liht kombel seletas, kuidas Rooma preestrid armuõpetuse walega olid ärraseganud ja rahwa käest hinge wara ja elu sõna ärariisunud.

„Jumal õnnistagu iga sõna, mis teie sel tunnil mulle olete öelnud,“ ütles wiimaks krahw,

kellel nüüd selge aru käes oli, „teie olete mo filmad lahti peastnud, et ma tõe ja wale wahet seletan. Olge tuhandets terwe! Helde Jumal, mis hirmsa patu sisse need häbemata loomad mind peaaegu oleksid petnud, et ma Jumala ärawalitsetud mehe külge pidin kät pistma. Aga ma katsun oma süü jälle äraparandada. Kuulge minu nõuu, auus isa, ärge minge mitte Wormsi linna, nemad muud ei taha kui teid petta ja äratappa. Ma tean selgeste, et mitmel see kuri nõu on, eks ma ise olnud nende seltsist! Siit Wormsist saadik on igas rägastikus sõamehed warjul, kes teid waritsewad. Üksuge mind. Tulge ennemine minuga Erbahi lossi peale, ma tahan teid waenlaste eest kaitsta wiimsest weretilgast saadik. Ärge minge mitte lõukoera koopasse meelega!“

„Olge terwe mulle head soowimast,“ ütles Euterus liigutatud südamega. „Aga mina olen Jeesuse Kristuse wang, mo kohus on Wormsi linna minna ja Pehemoti hammaste wahese astuda. See tee on mulle Jumalast seatud, kui mo weri peab ärawalatud saama, siis ma tahan Jeesandat see eest tänada, sest ma ei ole wäärt tema weretunnistajaks saama. So tee peal on nemad mind palju küsanud, et ma pidin ümber pöörama,

aga Sumal on mind kinnitanud, et ma ei ole mitte araks läinud. Weimari linnas anti mulle teada, et juba nõu olla peetud mind kõige mo raamatutega tükis Wormsi linnas arapõletada ja keisri kästjalg ise küsis mo käest, kas ma veel pidin edasi tulema. Täna sain sõbra kirja Wormsist, kes mind palus tulemata jääda. Eile läkitas Sittlingen Puutseri mo juure ja kutsus mind oma lossi peale, et ma seal tema warju al oma asja pidin rahuga diendama. Aga Sumala käst on: Mine Wormsi linna, keisri ja wüirstide ette pead sa mo nime ülestunnistama! Sest keiser on mind kutsunud, ja mina pean sõna kuulma, ma ei ole seda teed mitte oma käe peal üleswõtnud. Rahkugem siit sõbra wiisil, ma tänan teid südamest, Sumal andku teile walgustatud filmad armuõpetuse tõt aratundma."

"Ei mitte, Sumala mees," kostis krahw, "meie ei lahku mitte. Mina tulen ise teid sõdameestega saatma. Ärga kartke midagi, külap mina teid jõuan oma endiste seltsimeeste eest kaitsta."

"Jehowa sõdawanfrid ja rüütlid!" ütles Ruterus, "krahwi herra, mul on suurem kaitseja ligi, ja ma wõiksin ka ilma teie kaitsemata teele minna. Kui Sumal tahab, siis teie seltsimehed ei saa mulle midagi liiga teha, kui ta ei taha kaitsta,

ega teie sõdamehed mind siis saa hoida. Aga tahate teie minuga tulla, siis see on teile teelamata, ehk on see nõu teile Sumalast südamesse antud. Ma pean nüüd teele walmistama, mo hobused on jo ette pandud ja sõbrad ootawad mind, Sumal hoidku teid, krahwi herra, ja tasugu teie kätte kõik head, mis teie mulle soowite."

III.

Kui Teisipäawal, 16. Jüri-kuu päawal, kesk-hommiku ajal rüütel Kramm oma pojaga hertsog Geriki juure pidi minema, olid kõik linna uulitsad rahwast murdu täis. Sest sõnumed olid tulnud, et Ruterus sel hommikul linna sisse pidi sõitma. Suurem hulk linna kodanikusi hoidsid tema poole ja olid seepärast wara wälja läinud teda teretama. Kui Kramm pojaga mööda peauulitsat alla läks, kuuldi linna wärawa poolt hõiskamist, ja pea oli ka pit inimeste rong näha, mis wärawa poolt oli tulemas. Ruterus ja tema 3 sõbra olid ees otjas wanfris istumas, wanfri taga sõitis keisri kästjalg täies munderis, keisri kul rinna

peal, ratsa; sulane kandis tema raudkübara ja oda. Siis tuli suur hulk Luteruse sõbru ja rüütlid ja muid inimesi.

Rüütel Kramm astus ühe maja trepi astme peale, et rong temast pidi mööda minema. Iga kord kui rahvas Luteruse vastu hõiskasid, läks tema fulm fortsu, aga kui mõned jälle teda teustasid, siis ta naeratas rõõmsaste. Pead wangu tades ütles tema pojale: „Hullus on külgehaakaja haigus, üks halp paneb tuhandid halpima. Waata, niiid nemad meeletumad teretawad meest hõijates, kes ristifoguduse ja riigi walega on ära seganud, eht nemad mõne pääwa pärast niisamuti hõiskawad, kui Luterus wälja wiaise tule surma surrema!“

„Taat,“ ütles poeg, „mees munga riidis wantri peal, kel nii lahke nägu on, ega see ommeti wõi usawaenlane olla! See on wist üks waga ristiinimene. Usawaenlased peaksid minu arwates ennemine keisri pihipapi Olapio sarnatsed olema, sel on filmad täis kawalust ja wale wagadust peas.“

„Pea suud, pois!“ kärgatas rüütel wihaga, „mis sina neist asjust mõistad? Sinu noor pea ei suuda niisugusi hullu pööra asju ära arwata.“

„Waata taat,“ hüüdis pois jälle, „eks need seal rongi taga otjas ole meie sugulase Erbahi krahwi sõamehed, ma tunnen neid nende kullist!“

„Mis sa unistad, pois?“ ütles isa, „ega krahw ommeti selle mehe saatjaks ei saa, teda ta tahtis ärrahufata ja kes aga õnnetuse kaupa ta käest on peasenud.“

„Taat, aga see on itka tõsi,“ ütles poeg, „waata, seal krahw ise tuleb musta hobuse seljas sõites.“

„Maailma ots on kae!“ hüüdis rüütel, „krahw Erbah on usufegaja seltsimeheks heitnud, teda ta ommeti pidi ärrahufkama. Tule, saame näha, mis sest weel saab!“

Nemad läksid põik wulitsast läbi ja jõudsid, enne kui rong tul, Sakseni kuurwürsti elu korteri juure, kuhu ka Luterusele oli korter walmistatud. Siin oli jo hulk suurtsugu inimesi teda ootamas, mõned würstid olid ka hulgas. Kui Luterus wantrist maha tuli, teretasid kõik teda wäga lahkestest ja saatsid teda maja sisse, mitu läksid tema järele teda toas teretama.

Kramm kirjistas wihaga hambaid ja läks siis pojaga hertsog Cerifi juure. Hertfogil oli hea meel terasest poisist, ta lubas teda sesisamast pääwast saadik oma teenistusse wõtta.

Krammile tuli nüüd üsna paha, rahutu lugu kätte. Küll see, mis krahv Erbah temale Luterusest rääkis, ei saanud veel tema meelt pöörata, aga ta ei võinud ommeti enam ärasalata, et Luteruse sees üks suur waimu wägi warjul oli. Ta kui ta siis ise kuulis, kui Lutterus keisri ja wüürstide ees julgeste oma õpetuse eest kostis ja wiimaks ütles: „Siin ma seisn, ma ei wõi parata, Jumal aida mu mind. Amen!“ siis mõistis Kramm küll, et need ühe petja sõnad ei olnud, nenda mõis aga mees rääkida, kelle süda oli wangi wõetud Jumala sõna kuulmise alla, ja tema ei kartnud wist sugugi oma hinge selle õpetuse eest wäljapanna. See oli 18. Nürri-kuu päewal, kui Luterus nenda riigipäewa saalis oli rääkinud. Kramm seisis oma wana sõdapealiku Brundsbergi kõrwas, kui Luterus saali uksest sisse läks. Ta kuulis kuidas wana sõdamees Luteruse õla peale lües temale ütles: „Mungake, mungake, sul on täna üks tee ees, kelle sarnast ei mina ega muu sõdapealik kõige hirmsama lahingi korral ei ole käinud. On tõde sinu poolt, ja oled sa omas südames see peale julge, siis mine peale Jumala nimel, tema ei jäta sind maha.“ Kramm nägi, kuidas mitu wüürsti üsna armulikult oma rõõmu ülestunnistasiid Luteruse kõnet kuul-

des, ja nägi ka, kuidas arwata 100 rüütlit oma mõõkadest kinnihakkasid ja ähwardades küsisid, kas keiser tahta Luteruse wangi panna. Sest kaks keisri teenrit saatsid teda saalist wälja. Luterus ise pööras nende poole ja ütles: „Ärge kartke, nemad saadawad mind muidu!“ Kramm pidi tunnistama, et selle alatuma munga liht tunnistus wägewam oli, kui et keiser kõige oma wõimuslega oleks võinud seda tühjaks teha. Tema süda läks siis üsna kahtlaseks Luteruse pärast, kas ta tohtis veel tema wastu panna, wõi pidi ta tema poole heitma. Krammi poeg, kes kõik se aja hertsog Cerik tooli taga oli seisnud, ei saand wastu seista, waid oli südamest Luteruse sõbraks heitnud. Hertsog Cerik armastas väga õlat juu ja oli ka see kord oma hõbekannu ligi wõtnud, mis teener sagedaste pidi õllega täitma. Kui Luterus saalist wälja läks, ütles hertsog Cerik Krammi poja wastu: „Jookse, pois, wii tubli mehele kannuga keelekastet, ta on seda ärateeninud. Olgu tema õpetus misugune tahes, tema on mehe moodi selle eest kostnud. Ütle temale, mina olla katoligi ussu wüürst ja olla isse enne kannust joonud, et pole tarwis karta, kui oleks õlle sees surma rohtu!“ Pois tungis täie kannuga saalist läbi ja leidis Luteruse eesttoas olewat, kus sõbrad

teda teretasid ja temale kät andsid. Rõõmsa näuga astus ta Luteruse ette, palkus temale kannu ja kuulutas temale hertsogi sõnad. Luterus, kellel higi mööda palet jooksis, ei mõistnud Saksamaa würstist midagi kurja karta, mõttis kannu ja jõi selle tilgutumaks ära. Siis tema ütles: „Otsugu hertsog Serik täna minu peale on mõelnud, nõnda mõelgu Jumal tema peale tema wiimisel tunnil.“ Moor teener andis hertsogile need sõnad teada, see pidas neid meeles, ja kui ta oli hinge heitmas, palus tema Krammi poega, et ta teda armu õpetusega pidi kinnitama. Ja wiimne kinnitus surma tee peal sai temale siis selle mehe kirjadest kaasa antud, kellele tema enne raske tunnil oli ihuliku kinnitust soovinud.

Nenda oli õndsas Luteruse sõit Wormsi linna. Kui pahategija, kelle peale taheti kohut mõista, sai tema sinna kutsutud, kui mõitja sai ta seal wästu mõetud ja tema waenlaste kawal nõu ja tigeus pidid aga teed walmistama, et puhas armuõpetus saaks wägewamine mööda maailma jooksta. Mõit peab ikka nende kätte jääma, kelle poolt Jumal on ja tema armu sõna.

Hea nõu.

(Üks slaawimaa ennemuistne jutt.)

Üks kord oli üks isa, kellel kaks tütar oli. Kui wanamees oma mõlemad tütreid oli mehele pannud, ütles ta oma naese wastu: „Emake, anna oma tütardele oma waranduse kätte!“ Naene wastas: „Wanamees, ära tee seda mitte! Mitte enne, kui meie juba surnud oleme!“ — „See on rumal lori,“ wastas wanamees sellepeale, „anna aga kätte!“ — Sellepeale jantasiwad n'ad kõik oma pisukesel waranduse tütardele ära. Tütred selle üle rõõmsad pidasiwad oma wanu wanemaid ligi kaks kuud aega wäga auu sees; aga siis hakkasiwad n'ad aeg aegalt nende wastu külmemaks jääma, kunni wiimaks neid sugugi enam waatama ei läinud. — See läks isale südamesse. Kord läks ta põldude wahel jalutama ja juhtus seal üsna kogemata oma wana sõbraga kokku. Sõber, kes teda wäga kurwa nägi olewad, küsis tema käest: „Wend, miks sa nõnda kurwa meeleline oled? Sa olid jo enne ikka alati rõõmus ja lahke tujuiline mees.“ Wanamees kergitas õlasi ja ütles: „Mina ei ole mitte diakst teinud, kõi on mind nüüd maha jätnud!“ — „Ära selle üle muretse“, wastas t'ale sõber selle-

peale. „Säh, ma annan sulle raha, lasse sellega üks sööma aeg valmistada ja kutsu siis oma tütre ja väimehed ja ka mind ennast enese juure wõõrusele.“ N'ad lahkusiwad teineteisest ära, ja wanamees walmistas suure söömaaea, ja kutsus oma tütre, väimehed ja ka oma wana sõbra enese juure. Sööma laua juures istudes ütles sõber tema wastu: „Kuule wend, ma tean, et sina praegu väga waene oled, säh, wõta diete see raha fast, sellega mis sa sealt seest leiad, enesele, ja pruugi seda oma tarwiduseks kunni surmani.“ Wanamees wõttis fasti sõbra käest tänuga wastu ja wiis teda magamise kambri warjule. Aga mõlemad sõbrad olivad juba enne teineteisega kokku rääkinud ja teadsiwad väga hästi mis fastis warjul seisis. Seal sõiastas juba kohe sööma laua ääres teine tütardest oma mehele kõrwa sisse: „Mäed sa nüüd, kui palju meie isal jälle raha on, terve fasti täis! See on aga iseenesest väga tähelepanemise wäärt asi. Meie peame seda vaatama, et meie selle fasti kõige täiega pärast tema surma enestele saame ja pealegi, et ta seda enne ise meile lubaks!“ Ka teine tütar oli kohe oma suu mehe kõrwa ääre seadnud ja ütles waitse healega: „Armas mees meie õigus ja kohus on oma isa ikka wana wiisi auu sees pidada!“ — Kui sööma aeg möödas oli, lahkusiwad n'ad üksteisest ära.

Sest pääwast saadik oli wana wanematel oma laste ja nende meeste abi poolest väga hea elu kunni nende surmani. Wanamees suri ära, ilma et oleks jõudnud testamenti teha. Seal otsisiwad siis n'ad selle fasti ülesse, kangutasiwad kaane lahti, ja leidsiwad fasti — puruks löödud poti ja klaasi tükkidega ääreni täidetud olewad. — Nõnda olivad n'ad oma kawaluse eest, et filmafirjaks isa wastu head olid, parast palta leidnud!

Ühel naesel oli korg üks kana, kes t'ale iga pääw ühe muna munes. Siis mõtles naene: Kui ma oma kanale enam odre annan, siis muneb ta mulle iga pääw kaks muna. Seda ta ka tegi. Aga kana läks see läbi nõnda raswa, et pea hoopis munemise järele jättis.

Kord oli üks kaupmees Londoni linnas, ühe wabrikandi herraga, ei tea mis asja pärast kihla wedanud. Kahe kuu pärast aga suri wabrikant ära. Seal tuli ühel pääwal kaupmees lese wabrikandi proua juure ja rääkis t'ale, et tema õnnis mees temaga 1000 naela sterlingi peale kihla wedanud ja nüüd selle kihlweo kautand olla. Nüüd aga olla tema kuulama tuln d, kas leff

kautatud mõlga tahta ära tasuda. See proua tõusis kohe silmapilt ülesse ja tahtis selle mõla äramaksta, aga kaupmees pidas teda tagasi ja ütles: „Et Teie, armas proua, arwate, et see teie mehe kihlwedo ka pärast tema surma täielik on, siis olge nõnda head ja võtke siis minu käest 1000 naela sterlingid vastu: sest mina olen selle kihlweo kautand“.

Kord kiitis üks suurtsugu mees ühe mõeras peu peal oma kallid kiwa. Ta võttis oma sõrmest ühe sõrmuse nähtaw le, kus sees mõned kallid kiwid suure hiina väärt olivad. „Aga ütlege mulle ometi“, küsis üks seltsi seast, „mis kasu teile need kiwid saadawad?“ — „Kasu? ütles kiitleja: „mis kasu n'ad peawad siis mulle saatma?“ — „Noh“, rääkis teine sellepeale edasi: „siis tahan mina teile ometi kiwa näidata, kes mulle aastas ligi 200 taalert kasu sisse toomad“. Sellepeale wiis ta seda kiitlejad ühte weefi kotta, mis tema oma päris oli ja näitis t'ale weefi kiwa.

Aasta ümber tasorahwa tööd

1877 mal aastal.

Määri ja Künna-kuus on rehed peksta, loubaga turuse minua, hernu kojo wedada, lojuete eest muret landa, linno-punde järele waadata, kududa, fedrata, põlloriistad parandada.

Paastu-kuus: ahjo ja hoone ehitamisse tarwis ruid raiuda ja wälja wedada, lojuete eest muret landa, kududa, kanad hauduma panna.

Jüri-kuus: ajad parandada, kraawid ja teed puhastada, hooned ehitada, sõnnikut wedada kapsta ja kartohwli maa peale, hargi õpetada ikkes käima, kapsta lobad taewata ja kapsta seimet külwata, õuna ja marja puid puhastada, heina maad puhastada, künda, hernid ja läätsid külwata, taeru külwata, aned hauduma panna.

Sehe-kuus: künda, oad, hernid ja läätsid külwata, suuri odre külwat, kartohwliid maha panna, oad istutada, linu ja konepid külwata, lõngu ja riet wärwida, kangad pleefida, linno-punde järele waadata.

Jaani-kuus: kapstad ja kaalikid istutada, kartohwli maad äästata, rukki maa peale sõnnikut wedada, kesa künda, katustes parrandada, te d siilutada, heinu teha.

Heina-kuus: kartohwliid muu ta, sõnnikut wedada, heina niita, linu külda, meesilaste pere järele waadata.

Leikuse-kuus: wilja leigata, rukkid ja niso külwata, linu külda, lambad niita.

Mihkli-kuus: sügisest heina niita, wilja leigata, kartohwliid üleswõtta, rukki-sõrt künda, linu leotada, õunad maha-wõtta.

Wiina-kuus: linno-puud ärrawõtta, kapstad ja kaalid ajast
ärawõtta, kiinda, reht pelsta, kaubaga turule minna,
kapstad siseteha, aned nuuma peale panna.

Talwe-kuus: kiwa wäljakaewata, teed parandada, hagu
teha, aned tappa, kaubaga turule minna, linu lõigutada
ja ropfida, lambad niita, sojuste laudad parandada, saas-
nid ja reed parandada, sead nuuma peale panna.

Jõulu-kuus: reht pelsta, hagu ja puid wedada, kaubaga
turule minna, linad sageda, tedrada, sojussid tappa,
heinu wedada.